

Boldog emlékű Hunyadi János

I. Hunyadi János „halála előtt a magas léghen csodálatos üstökös csillag jelent meg”

Európa XV. századi keresztény világának legdicsőségesebb hőse volt a magyar Hunyadi János: 1456-ban csodával határos módon sikerült a szultán által vezetett haderővel szemben megvédenie Nándorfehérvárt. A diadala teljes volt: a korabeli Európa csodálattal adózott a magyar vitézség előtt! Nándorfehérvár magyar hőse, Hunyadi János és vitéz serege dicsőséges győzelmét ünnepelte 1456-ban egész Magyarország és a korabeli Európa!

„**BOLDOG EMLÉKŰ HUNYADI JÁNOS**”, dicsőséges hadvezéri és államférfiúi erényekben bővelkedő magyar hősünk kapcsán egy kiváló könyv ezt rögzítette: „Egyes középkori források szent életüként tisztelik.” (1) Dr. Buzády Tibor *Magyar szentek csarnoka* (Bp., 2015) című könyve kapcsán fontosak az alábbiakban rögzítettek. „A magyar irodalomban elsőként jelenik meg ilyen jellegű széles körű könyv, amely a volt Nagy-Magyarország területéhez kapcsolódó ötszázhusz szent, boldog, felterjesztett vagy boldog emlékezetű személyről, azaz a Magyar Föld szentjeiről ad tájékoztatást, s mindezt a magánjellegű tiszteletadás szellemében. [...] Itt jegyezzük meg, hogy számos – könyvünkben felsorolt, de a mai értelemben nem kanonizált – szent és boldog nevének említése nem véletlenül történt! A régiek nagyon jól tudták, hogy ki a szent életű és ki nem az. Mivel az adatgyűjtés akkoriban nem volt olyan alapos, mint manapság, vagy a perük el is maradt, ezért ma már nem ismerjük részletes életútjukat. [...] Az utóbbi évtizedekben csökkent országunk és egyházunk ziláltsága. Valami megmozdult. Örvendetes változások várhatóak a kanonizációk terén is, és gyakoribbak lesznek a boldoggá avatások. Hazánk büszkeségére és a hívek nagy örömeire mindig új és új megdicső-

ültek díszítik majd a magyar szentek örökös kör-csarnokát.” (2) „Hunyadi János beszercei gróf úr haláláról” Thuróczi János a *Magyar krónika* c. művében ekként emlékezett meg: „Nagy siralom támadt egész Magyarországon. Szinte az egész kereszténységet felzavarta a nagy fájdalom, midőn meghallotta, hogy első harcosa befejezte életét. Fenn, a magas égboltozat csillagai is megjósolták halálát; ugyanis halála előtt a magas léghen csodálatos üstökös csillag jelent meg.” (3)

Heltai Gáspár *Krónika az magyaroknak dolgairól* c. műve 1575-ben jelent meg Kolozsvárott. Heltai (többek között) ezt rögzítette Hunyadi Jánosról: „Bódog férfiú vala, ki miképpen hogy nagy tisztességgel viselé az ő életét, azzonképpen meg is hala nagy dicsőségbe.” Példaként állítja a világ elé Hunyadi Jánost mint „jámbor vitézlő fejedelmet”. A Heltai-krónika „Hunyadi Jánosnak bódogságos vóltát”, „jámorságát, vitéz vóltát és keresztyéni életét és szent halálát” hangsúlyozta, mert „igen jól szolgálta mind az Istent, mind az embereket”: „Ő tartotta Krisztus Urunknak az Magyarországot”, ezért az „örök bódogságba vagon, ott örök üdvességbe vigad”; és „örömmel él az örökkévaló halhatatlanságba”. (4)

Hunyadi János (a kezdetektől fogva) szent életű személyiség volt a magyar történelmi hagyományban: ezért indokolt lenne végre minden olyan egyházi lépést megtenni, melynek nyomán a mai értelemben véve kanonizált szentjévé válna az egyetemes kereszténység örök értékvilágának.

Déli harangszó hirdeti 1456 óta a magyar vitézség örök értékét a keresztény világ számára: itt az idő, hogy hivatalosan is a szentek sorába iktattassék dicsőséges és boldog emlékezetű magyar hősünk, Hunyadi János, aki „Európa kapuja”, Nándorfehérvár ostrománál a legnagyobb diadalt aratta az egyetemes kereszténység védelmében.

II. Hunyadi János nándorfehérvári győzelmének évszázadokon átívelő hatása

Nándorfehérvár örök dicsőség a magyar történelemben: az 1456. évi magyar győzelem rendkívül jelentős az egyetemes kereszténység történetében, és erre emlékeztet bennünket mindennap a déli harangszó. A Trianon utáni filhellén és hungarofil kapcsolatok világából kiemelendő Muráti Frigyes (1856–1939) kutatói tevékenysége, e körben hangsúlyozva a Hunyadiak kora és a görög kapcsolatrendszer számos összefüggése jegyében a XV. századi magyar–görög kutatások jelentőségét – melyek tekintetében Nándorfehérvár emlékezete igen lényeges! Muráti Frigyes (Barcarozsnyó, 1856 – 1939, Szeged) a magyar–görög műveltségi kapcsolatrendszer egyik legjelentősebb személyisége volt a XX. század első felében. *Muráti Frigyes Nándorfehérvár ostroma, 1456* című műve Athénban 1927-ben került kiadásra. (1) A kiváló filhellén magyar tudós, dr. Horváth Endre jól ismerte „*a görög-magyar szellemi kapcsolatok kimélyítését szívében viselő Muráti Frigyes*” kiváló eredményeit, hiszen már 1934-ben írt az egyik görög nyelvű fordításáról a legjelentősebb írásokat felsoroló tanulmányában. (2) Görögországban napjainkban is számon tartott szerző Muráti Frigyes (azaz Phreiderikos Mourate): „*Hen cheiographon tes Konstantinoupoleos: Chronikon tes Epoches Konstantinou Palaiologou kai Ioannou Hounyadou. Phreiderikos Mourate*”. (3) Muráti Frigyes *Konstantinápolyi kéziratok Konsztantinosz Palaiologosz és Hunyadi János korából* címet viselő fenti könyve görög nyelven jelent meg 1931-ben. A filhellén–hungarofil kapcsolatrendszer jegyében a Trianon utáni tudományos együttműködés különösen fontos világára mutat rá az alábbi adalék is. Muráti Frigyes egy könyvismertetőjében ezt rögzítette: az „*athéni Bizánci Társaság főtákará*”, dr. F. Koukoulesz „*speciálisan a bizánciak köz- és magánéleti viszonyainak kutatását tűzte ki feladatául*”: e görög kutató a „*Bizánci Társaság Epitris* című közlönyének főszerkesztője”, aki „*számtalan tanulmányt publikált, melyek a középkort és a Konstantinápoly bevételét követő korszakot ölelik fel*”. Dr. Koukoulesz 1928-ban kiadott művében a „*középkori görög nemesség és nép köz- és magánéletébe ad betekintést*”, írt „*a kereskedelem*

forgalom áruiról, és beavat a bizánci kor erkölcsébe, szokásaiba, és eszméibe”, és „*Bizáncban használt szavakat és kifejezésmódokat alkalmaz*”, mely „*munkájáért a bizantinológusok [...] hálásak lehetnek*”. (4) Ez utóbbi gondolat okán indokolt rögzítenem néhány, a XI–XV. századi magyar–görög kapcsolatok jelentőségét igazoló adalékot; különösen a korabeli szóhasználat vonatkozásában, főként azért, mert ezek a Hunyadiak magyar eredetével is összefüggő adatokra világítanak rá. A Hunyadiak történetét kutatva indokolt szót ejteni az 1444. évi várnai csata heroikus voltát megéneklő Paraszpondülosz Zótikosz 465 soros görög eposzáról. Aeneas Sylvius az 1444. évi várnai csatáról írott levelében Hunyadi Jánost „*homo Valachus*” megjelöléssel illette. (5) Véleményem szerint a „*homo Valachus*” kifejezés szó szerint „*pásztoreMBER*” jelentésű, és a származási területre vonatkozóan a korabeli Ungrovlachia térségére utal. A XIV–XV. századi török hódítás nyomán (a korábbi, XI–XII. századi magyar–görög határterület) a Kárpátokon túli magyar pásztortérség, az ősi gyepűtérség neve volt Ungrovlachia, azaz Magyarpásztorföld. A Hunyadi család XIV. századi gyökereinek kutatása kapcsán is érdemes rögzíteni, hogy a középkori magyar–görög kapcsolatrendszer legizgalmasabb vidékét jelentette Ungrovlachia (Magyarpásztorföld): megítélésem szerint ez azonos „*pascua Romanorum*” területével (jelentése a „*rómaiak legelője*”), ami a „*pastores Romanorum*” (ami „*rómaiak pásztora*”) fogalommal együtt értelmezve az Ungrovlachia (Magyarpásztorföld) népét adó magyar nagyállattartó pásztorvilágot jelenti még a XIV. század végén is. A vlahosz görög szó: pásztor jelent. A XI–XII. századi magyar–görög határterület vonatkozásában fontos a következő adalék is! Aranka György (1737–1817) volt „*Hunyadi erdélyi magyar nemes származásának legtüzesebb védője*”: az álláspontja szerint a „*Hunyadi Székely nemzetség azon székelyektől veszi eredetét, kiket István király Arad vezérlése alatt Hunyad vármegyébe szállítottott a határok őrzése végett és akik, mint kenézek*” ezen határvédelem irányítói voltak. (6) Kazinczy Ferenc ezt rögzítette a Hunyadi család eredete kapcsán: Hunyadi János apja „*Hunyadi (Oláh, Buthi, Székely) Vajk*” neven említődik a különféle forrásokban; és a szé-

kelyek „*mint kenézek [...] őrizték a határt*”, valamint azt is megfogalmazta e család ősi voltáról, hogy „*régi ház lehetett a Hunyadi Székely ház*”. (7) A magyar „kenéz” tisztség megnevezésének gyökere szintén görög irányba mutat: a görög „*kinezisz*” szó közgazgatási értelemben a közösség életét irányítót, katonai értelemben pedig hadat mozgatót, katonai vezetőt jelent. Hunyadi János édesapja Buthi Vajk volt: ennek jegyében vizsgálándóak azon adatok, melyek a Bod/Both/Bud/But nemzetséget érintik, hiszen még jelentős középkori magyar város is viselte ezt a nevet. Megítélésem szerint Bodony (Vidin) városa és környéke a X–XIV. századi magyar Bod/Both/Bud/But nemzetség központi területe lehetett: innen eredhetett e délvidéki település magyar neve. Bodony X–XIV. századi magyarságának története Magyarpásztorföld (Ungrovlachia) térségének magyar–görög kapcsolatrendszerével összefüggésben külön is kutatandó kérdéskör. A Pallas nagy lexikona ezt rögzíti: „*Bod-család, a marosszéki székelyeknél az Örlőc-nem egyik ágának neve; a másik három ág neve Szovát, Seprőd és Eczken. [...] Mint családnév azonban előfordul Kézdiszéken Albison, hol egy lófőcsaládot neveztek Bodnak, amelyből származott a híres alcsernátoni Bod Péter is; Albis szomszédságában Dálnokon pedig egy másik lófőcsalád volt, az Eczken, melynek neve szintén egy Örlőc nembeli ágnevvel egyezik.*” Itt fontos kiemelten utalnom arra, hogy a székely Örlőc nem egyik ága a Bod nevet viselte: ennek azért van különös jelentősége, mert egészen a XIX. század közepéig Székely megye létezett Havasalföldön, ahol egyébként az 1821-ben meginduló görög szabadságharc korszakáig igen jelentős görög műveltségi világ létezett. Havasalföldön a székely Örlőc nem a középkor évszázadaiban meghatározó szerepet töltött be. Közismert, hogy a XV. századi Thuróczi-krónikában Hunyadi János (aki székely ispán is volt) bal kezével a földhöz támasztja egyenesen álló pajzsát, melyen négy szín található egymás mellett: a fehér-kék-piros-arany sávozás e sorrendben az összeszótt nemzetsors, az egymásrataltság, a sorsközösség, ekként tehát valójában az ősi magyar–székely egység jelképi ábrázolása; mivel a megítélésem szerint a vörös-fehér sávok az Árpádok ősi színeit; a kék-arany sávok pedig a székely hadi

zászló színeit jelenítik meg. Megítélésem szerint Hunyadi János ősei a X–XIV. századi Kárpáton túli magyar gyepűvidék lovasíjász és nagyállattartó magyar pásztornépének társadalmából származtak: Hunyadi János édesapja, Buthi Vajk neve okán pedig még azt is megalapozottnak tartom kijelenteni, hogy őseik a székely Örlőc nem Bod ágához tartoztak, méghozzá ezen ág katonai vezetői voltak. A neves történész, Fraknói Vilmos szerint „*Hunyadi Erdély egyik régi nemes családjából származott*”; gróf Teleki József „*a Hunyadiak halhatatlan nevű írója*” pedig arról írt, hogy az „*ősei birtokos magyar nemesek voltak*”. (8) Itt indokolt utalnom arra, hogy Hunyadi János a korabeli görög világ egyetlen reménye volt! „*Hunyadi Jánosról az egykorú bizánci források is írnak s ami itt legelőször szemünkbe tűnik, az a körülmény, hogy a három görög írónál a hős neve Chalkondylesnél, Dukasnál és Phrantzesnél egyaránt Jankó alakban fordul elő*”: bizonyíték még arra, hogy „*a hős alakja mennyire foglalkoztatta a bizánciakat*”, hogy „*Phrantzes történetíró szerint a görögök még közvetlenül a város eleste előtt is várták felmentő hadait*” 1453-ban. (9) Buthi Vajk felesége tekintetében fontos adat: „*Bonfini egyenesen azt állítja, hogy Vajk felesége előkelő görög családból származó asszony volt.*” (10) A XV. századi Antonio Bonfini történetíró ezt rögzítette Hunyadi János édesanyja, Morzsina/Morosina Erzsébet kapcsán: „*Görög származású anyjáról pedig azt tartották, hogy ősi és császári vérből ered. Egyesek azt merészelik állítani, hogy Theodosius nemzetségére üt vissza.*” (11) A Morzsina/Morosina családnév kapcsán tovább is kutatandó adalékként indokolt megemlítenem, hogy a trieszti Szent Miklós görög templom falán található egy, a XIX. századi trieszti görög egyházközség legfontosabb tagjainak névsorát rögzítő márvány emléktábla: e görögök között olvasható Nikolaosz Morozinisz (?–1866) neve is!

III. Várna (1444), Konstantinápoly (1453), Nándorfehérvár (1456)

Konstantinápoly a várnai csata után 9 évvel esett el. 1444-ben a görög császár követi azzal érkeztek a magyar királyhoz, hogy eljött az idő, hogy a görögök keletről, a magyarok pedig

nyugatról egyszerre támadják meg a törököket. Hunyadi János a legdicsőbb magyar hadvezérként az ország védelmezője, a kereszténység hős védője volt: ő volt a görögök utolsó reménye! A törökök ellen vívott 1444. évi várnai csata azonban vereséggel zárult a magyar sereg számára. E korban született a fent említett görög eposz, melynek sorai méltó módon emlékeznek meg a várnai csata magyar hőseiről! A XV. századi görög Zótikosz Paraszpondülosz a 465 soros görög versében „*magasztaló hang*”-on írt az 1444. november 10-én zajló várnai csatában harcoló Hunyadi Jánosról: „*sárkánynak*”, „*uralomra méltónak*”, „*a görögök fejedelmének*”, „*a kereszténység ügyéért harcolónak*” nevezte. Valóságos fogalmakkal jellemezte: „*mártírnak a főpapok között*”, „*apostolnak az evangelisták között*”, „*hitet hirdető hírnöknek*” tartotta. Nagy Sándor és Nagy Konstantin mellett a „*harmadik a fölötte csodálatra méltó János, a fejedelem*”, aki „*a kereszténység és a görögség védője*” volt. E görög nyelvű kézirat szerint Hunyadi János azért harcolt Várnánál, hogy „*a görögök nemzetségét egészen megszabadítsa*” a törököktől. Zótikosz Paraszpondülosz ezt írta: „*dicsőítem Jánost, a királyt*”. Hunyadi János „*igazhitű keresztény és Krisztus kegyeltje*”, „*fölötte csodálatra méltó és nagy hadvezér*” magyar serege vitézül harcolt Várnánál. (1) E sorok Hunyadi Jánost tulajdonképpen a görög katonaszentek világába emelték, Szent György és Szent Demeter mellé! A görög író, Dimitriosz Hadzisz a Hunyadiáról szóló görög eposz kapcsán ezt fogalmazta meg négy évtizeddel ezelőtt. „*Két kézirat őrizte meg, közöttük csak néhány eltérés található. Az egyik kézira- ton a szerző neve Zotikosz Paraszpondilosz, a másikon – a különben ismeretlen – Jeorgiosz Argiropoulosz. Úgy vélik, hogy mindkét kézirat egy közös eredetire megy vissza, amely 1461 előtt keletkezett. [...] Hú fordítása, Pecz Vilmos (1854-1923) egyetemi tanár munkája, 1894-ben jelent meg Budapesten, elemző bevezetés és sok jegyzet kíséretében.*” A „*varnai csata hiteles szemtanúja írta*” le a küzdelem eseményeit: „*az illetékes magyar kutatók általános nézete szerint igen értékes történeti forrás*”. (2)

A fenti, XV. századi görög költő, Zótikosz Paraszpondülosz családját, felmenőit kutató Czebe Gyula egy évszázaddal ezelőtt írt

már arról, hogy a XI–XV. században négy Paraszpondülosz nevezetű görög személyiség-ről maradtak fenn adatok. Egy 1371-ből való konstantinápolyi zsinati végzésben szerepel egy Paraszpondülosz nevű görög pap; és már az 1345–46. évekből is van adat egy másik Paraszpondülosz nevezetű hivatali személy ténykedésére; de az a görög Paraszpondülosz is érdemes a kutatásra, akinek Zoé nevezetű leánya 1436-ban Konstantinápolyban ment férjhez a peloponnészoszi Demetriosz Palaiologoszhoz. (3) Konstantinápoly 1453. évi eleste a görög állam megszűnését jelentette, szellemi és műveltségi értelemben azonban a görög világ európai szinten is tovább élt a reneszánsz világától kezdve a felvilágosodás korán át az 1821-ben megindított görög szabadságharc győzelme koráig! A Magyar Tudományos Akadémia nyelv- és széptudományi ülésén 1867. február 11-én hangzott el és vették jegyzőkönyvbe, hogy Konstantinápoly 1453-as elfoglalása után néhány görög menekült férfiú az Itáliába vitt görög kéziratok révén új szellemi világot teremtett Európában: ez jelentette a reneszánsz hajnalát Európában. (4) Konstantinápoly 1453. évi eleste kapcsán indokolt utalnom arra, hogy a korabeli magyar politika együttérzést tanúsított a görögök iránt, hiszen még hat évtizeddel később, 1514-ben is Konstantinápoly felszabadítását tűzte ki célul Dózsa György, aki a törökök elleni keresztes hadjárat megindítására Bakócz Tamástól kapott fölhatalmazást. Érdemes az 1453–1514 közötti időszak azon történéseit felvázolni, amelyek a korabeli magyar–görög kapcsolatrendszer vonatkozásában is meghatározóak voltak. Konstantinápoly eleste után két évvel, 1455-ben Vitéz János a kor nagy feladatáról, a törökök elleni európai összefogás szükségességéről akként fogalmazta meg egy szónoki beszédében „*Magyarország üzenetét*”, azaz katonai támogatást, együttműködést jelentő kérését a nyugati világ felé, hogy (Konstantinápoly 1453. évi eleste után 2 évvel Magyarország még) „*nem osztozik ugyan még Görögország sorsában, de osztozik gondjaiban*”. E beszédében Vitéz János „*a görögök szenvedéseinek*” bemutatásával kívánta a közös európai fellépést elérni, mert a törökök elleni „*harc ezért szent*”. (5) Megítélésem szerint ez az „*osztozik gondjaiban*” magyar humanista gondolat a középkori magyar–

görög kapcsolatrendszerből fakadt, és a sorsközösség évszázados történelmi tapasztalataiban gyökeredzett: itt érdemes kiemelni, hogy már az 1176. évi myriokephaloni csatában az egyesült görög–magyar sereg küzdött meg a kis-ázsiai szeldzsuk törökökkel. Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy Vitéz János jelentősége a korabeli magyar–görög személyes kapcsolatokban is tetten érhető! Vitéz János többször vendégül látta a ciprusi görög Podocataro Filippo humanistát Váradon. (6) Kosztolányi György (alias Georgius Polycarpus; ? – 1489, Róma) Vitéz János pártfogoltjaként tanult Ferrarában: később Mátyás király diplomatájaként tevékenykedett. Kosztolányi György elvette Georgiosz Trapezuntiosz (1396–1486) görög humanista görög tudós leányát. (7) Georgiosz Trapezuntiosz (1395–1484) krétai származású görög humanista, arisztoteliánus filozófus köréhez tartozott Osztfi Miklós esztergomi kanonok. (8) A Besszarionnal kiváló kapcsolatban lévő, itáliai göröggé lett konstantinápolyi Ioannész Argüropülosz (1410–1487) kapcsolatban volt Vitéz Jánossal: tervbe volt véve a görög tudós Magyarországra való meghívása 1471-ben. (9) Vitéz János fentebb említett, 1455. évi beszédének időszerűségét mutatja, hogy egy évvel később Magyarország is végveszélybe került: erre a Konstantinápoly elestét követő harmadik évben került sor, ami jól mutatja a török

haderő rettenetes voltát. Fontos hangsúlyoznom, hogy miként 1453-ban a görögök, úgy 1456-ban a magyarok sem kaptak semmiféle segítséget a nyugat-európai államoktól a törökök elleni harcban. „1456-ban II. Mehmed szultán kísérelte meg Nándorfehérvár ostromát.” „Szilágyi Mihály vitézeinek kitartása, Hunyadi János segélyhadának elszántsága és a Kapisztrán János által gyűjtött kereszteshadak halált megvető bátorsága” voltak a meghatározóak a vár megvédésében. „Július 4-én kezdődött az ostrom, s 22-én este már menekülésszerűen vonult vissza a szultán.” Thuróczi János a krónikájában ezeket rögzítette: a török szultánt, „ki maga akart uralkodni az egész földkerekségen”, Nándorfehérvárnál „paraszti kéz verte le, járatosabb a kapa, mint a fegyver forgatásában”; és a török „búsan, éj csendjében, rútul futamodott meg” a vár falai alól. (10) Itt utalok arra, hogy a XI–XII. századi görög–magyar határ emléke a XV. század közepén a magyar politikai közgondolkodásban még jelen volt. Hunyadi János kormányzó 1447. október 12-én kelt oklevelében megemlíti a Vaskapunál, a „havasalföldi sikságon”, valamint „a régi görög birodalom határainál” („scilicet in confinibus Romanie”) vívott törökellenes csatákat. (11) Várna, Konstantinápoly és Nándorfehérvár csatái a korabeli magyar–görög sorsközösség fontos történelmi emlékei.

Források:

I. Hunyadi János „halála előtt a magas légben csodálatos üstökös csillag jelent meg”. (1) Dr. Buzády Tibor: *Magyar szentek csarnoka*. Bp., 2015. 135. o.; (2) Részlet Dr. Buzády Tibor: *Magyar szentek csarnoka* című könyv előszavából, mely a Nóra Kiadó gondozásában jelent meg. Nemzeti Fórum – Dr. Buzády Tibor: *Magyar Szentek Csarnoka* www.nemzetiforum.hu/index.php?id=dr-buzady-tibor-magyar-szentek-csarnoka – letöltve 2017. május 28-án.; (3) Thuróczi János: *Magyar krónika*. Fordította Geréb László. A szöveget átnézte Kardos Tibor. A fordítást ellenőrizte Mezey László. Magyar Helikon. Bp., 1957. 64. o.; (4) Heltai Gáspár: *Krónika az magyaroknak dolgairól*. Sajtó alá rendezte Kulcsár Margit. A bevezetőt Kulcsár Péter írta. Bp., 1981. 275., 276., 280. o.

II. Hunyadi János nándorfehérvári győzelmének évszázadokon átívelő hatása: (1) Dr. Horváth Endre: Adalékok a „Magyar–görög bibliográfiá”-hoz. In: *Egyetemes Philológiai Közlöny*. LXX. évfolyam. 1947. május. 114. o.; (2) Dr. Horváth Endre: Újgörög tanulmányok Magyarországon. In: *Egyetemes Philológiai Közlöny*. LVIII. évfolyam.

1934. 192. o.; (3) Palaeologus, Emperor of the East Constantinus XIII – WorldCat www.worldcat.org/.../np-constantinus%20xiii,%20palaeo.. – letöltve 2015. március 14-én.; (4) Muráti Frigyes: Könyvismertető. In: *Egyetemes Philológiai Közlöny*. LIII. évfolyam. 1929. 155. o.; (5) Császár Ferenc: Nagy Hunyadi János. In: *Tudományos gyűjtemény*. 1827. VIII. kötet. 15. o.; (6) Hunyadi János eredete. Olvasta az Akadémiában, május 24. 1851. G. Teleki József m. acad. elnök. Töredék a szerzőnek „Hunyadiak Magyarországon” című nagyobb munkájából. Pest, 1851. 30. o.; (7) Kazinczy Ferenc: Megcáfolása azon bitang hírnek, hogy Hunyadi János Magyarországi kormányzó és Erdélyi Vajda vad ölelésből eredt. In: *Tudományos Gyűjtemény*. 1818. I. kötet. 40., 41., 45. o.; (8) Báró Forster Gyula: Hunyadi János származása és családja. In: *Budapesti Szemle*. 44. évfolyam, 165. kötet. 1916. Első közlemény. 393. o.; (9) Moravcsik Gyula: A Szibinyáni Jankmondához. In: *Ethnographia*. A Magyar Néprajzi Társaság értesítője. 33. évfolyam, Budapest, 1922. 96–97. o.; (10) E. Kovács Péter: A Hunyadiak. I. In: *Interpress Magazin*. 1990. február, 16. évfolyam. 2. szám. 7. o.; (11) Bonfini:

Mátyás király. Bp., 1959. 23. o.; Lupescu Radu: Hunyadi Mátyás: az őskőtől a hatalom küszöbéig. In: *Hunyadi Mátyás, a király. Hagyomány és megújulás a királyi udvarban 1459–1490.* Kiállítási katalógus. Budapesti Történelmi Múzeum 2008. március 19. – 2008. június 30. Bp., 2008. 39–40. o.; Kubinyi András: *Mátyás király.* Bp., 2001. 8. o.;

III. Várna (1444), Konstantinápoly (1453), Nándorfehérvár (1456): (1) Pecz Vilmos: Zotikos költeménye a várnai csatáról. In: *Századok.* 1894. 28. évfolyam. 4. füzet. 316–318., 324–325., 337. o.; (2) Az újjörög irodalom kistükré. Válogatta, a bevezetőt és az ismertető szöveget írta, valamint a képanyagot összeállította Dimitriosz Hadzisz. Bp., 1971. 122. o.; (3) Czebe Gyula: Négy új Paraspondylos. In: *Egyetemes Philológiai Közlöny.* 42. évfolyam. 1918. 262–264 o.; (4) *A Magyar Tudományos Akadémia értesítője.* Szerkeszti Rónay Jácint. I. évfolyam 1. szám. Bp., 1867. 66. o.;

(5) *A magyar irodalom története 1600-ig.* I. kötet. Főszerkesztő Sőtér István. Bp., 1964. 222. o.; (6) Kardos Tibor: *A mai humanizmus kora.* Bp., 1955. 118. o.; (7) *Janus Pannonius. Magyarországi humanisták.* A válogatás, a szöveggondozás és a jegyzetek Klaniczay Tibor munkája. Bp., 1982. 1306., 1315. o.; (8) Gerézdi Rabán: Bologna és a magyar humanizmus. In: *Irodalomtörténet.* Bp., 1940. 149. o.; (9) Klaniczay Tibor: Egyetem Magyarországon Mátyás király korában. In: *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1990. 577–580. o.; (10) Csorba Csaba: „Régen vala csak egy erős kaputok, Kit az Nándorfehérvárnak ti hívtok...”. In: *Honismeret.* 1991. 1. szám. 9. o.; (11) Diplomataikai Levéltár. Q szekció. Erdélyi országos kormányhatósági levéltárakból. F. GYIKOL. Cista comitatum. Q 327. DL-DF: 29792.

Hunyadi János szobra a Várnai Csata Emlékparkban